

Oponentský posudek diplomové práce
na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK v Praze

Dominik Bergmann: Ježíš nebo Caesar?
Pojem demokracie ve světle politického myšlení T. G. Masaryka a C. Schmitta

doc. Václav Němec, Ph.D.

Přednosti práce

Dominik Bergmann ve své práci konfrontuje pojetí demokracie u T. G. Masaryka a Carla Schmitta. Ačkoli by se toto spojení na první pohled mohlo jevit jako násilné vzhledem k tomu, že mezi oběma mysliteli existuje jen minimum pojítek, ve skutečnosti se tako vzájemná konfrontace ukazuje v mnoha ohledech jako velmi zajímavá a případná. Jak Dominik Bergmann velmi názorně ukazuje, oba myslitelé jsou ve svém pohledu na klíčové problémy týkající se demokracie skutečnými protipóly: zatímco Masaryk je rozhodným zastáncem demokracie založené na humanismu a morálce, Schmitt na základě vlastní definice politična odmítá, že by humanita mohla být konstitutivním prvkem demokracie. Oba se shodnou nanejvýš v hodnocení historického postavení demokracie, ve své „nevoli redukovat demokracii na pouhou státní formu“ či v tom, že za klíčový prvek demokracie považují shodu (str. 36 a 40). Toto srovnání má též překvapivou aktualitu: mnohé z rozdílných pohledů Masaryka a Schmitta se odrážejí v současných postojích k demokracii, zejména ve sporu mezi zastánci liberální a tzv. neliberální demokracie (str. 36).

Ačkoli Masaryk sám nikde svou teorii demokracie soustavně nevykládá, autor se ji snaží rekonstruovat na základě různých výpovědí rozptýlených napříč Masarykovými spisy. Tato rekonstrukce je velmi zdařilá a dobře ukazuje provázanost mezi klíčovými tématy Masarykova myšlení úzce souvisejícími s jeho pojetím demokracie. Dominik Bergmann každopádně oba autory interpretuje precizně, s velkou dávkou porozumění i s nemalým vnitřním zaujetím. Je také třeba ocenit, že se neomezuje na pouhou konfrontaci obou myslitelů, ale příležitostně zaujímá k oběma pozicím kritický postoj a daná témata samostatně promýšlí. Dominiku Bergmannovi se daří rozkrýt i některé vnitřní rozpory, jimiž jsou pozice obou myslitelů zatíženy: například velmi přesvědčivě dokládá, že Schmitt navzdory své ambici vykazat absolutní pojmy ze sféry politična (zejména v podobě pojmů humanity či morálky), se sám nakonec k takovýmto pojmům uchyluje, totiž v podobě pojmů suverenity nebo politické entity, tj. státu či lidu (str. 43-44).

Práce je velmi pečlivě provedena. Je psána kultivovaným jazykem a obsahuje jen minimální množství překlepů a gramatických chyb.

Nedostatky práce a náměty k diskusi

Schmittova pozice je vyložena až příliš zběžně a povrchně a stála by za důkladnější zpracování, i s ohledem na to, že Schmitt – na rozdíl od Masaryka – pojednává dotyčná témata poměrně systematicky. Ostatně již na první pohled zaráží jistá nesouměrnost v prostoru, který je výkladu obou myslitelů věnován. S některými klíčovými pojmy autor zachází poněkud vágním způsobem: například pojem liberalismu je vyloženo pouze ve velmi specifickém pojetí Carla Schmitta, který ostře odlišuje liberalismus od demokracie, avšak autor s ním nadále zachází jako se samozřejmým pojmem i nezávisle na Schmittovi, jako by byl sám o sobě jasný a

jednoznačný. Zvláště tam, kde tento pojem slouží jako kritérium ke klasifikaci obou myslitelů, resp. jejich jednotlivých názorů jako liberálních či neliberálních, by vyžadoval důkladnějšího vypracování, a to s ohledem na jeho různé významy a alespoň nejdůležitější výměry u moderních autorů.

Ostré rozdělení demokracie a liberalismu, s nímž se setkáváme u Schmitta, by vůbec stálo za zvláštní zamyšlení, a to právě v kontextu současných diskusí. Ve světle těchto diskusí by se mohlo ukázat, že liberální, resp. neliberální povaha demokracie má přímé důsledky pro institucionální charakter daného politického společenství, které se zdaleka netýkají pouze otázky parlamentarismu. Jak dokládá například Fareed Zakaria, z liberálního pojetí demokracie přímo vyplývá celý soubor základních institucionálních pilířů, který sám nazývá „ústavním liberalismem“ a k němuž neoddělitelně patří demokratická ústava, dělba moci, právní stát, ústavně garantovaná základní a občanská práva a svobody, nezávislá média atd.

V autorových vlastních úvahách o možnosti založení demokracie na humanismu (str. 40–45) chybí jakákoli zmínka o současných diskusích funkčního vztahu mezi demokracií a lidskými, resp. základními a občanskými právy. Zohlednění lidskoprávní problematiky, které vystupuje do popředí v diskusích o demokracii zejména po druhé světové válce, by možná vrhlo poněkud jiné světlo nejenom na problematiku vztahu demokracie a humanismu, resp. liberalismu, ale též na speciální problém vztahu humanity a rovnosti, která je základem suverenity lidu v rámci daného demokratického politického společenství. Jak ukazuje například Jürgen Habermas, v této perspektivě se právě přiznání občanských práv, která zajišťují všem občanům státu veřejnou autonomii, jeví jako základní podmínka výkonu suverenity lidu, aniž by se to vylučovalo s přiznáním základních práv zajišťujících soukromou autonomii všem lidem pobývajícím na území daného státu, a s uznáním mezinárodně právních dokumentů o lidských právech. Jinak řečeno: exkluzivní přiznání rovnosti ve smyslu rovné možnosti účasti na utváření politické vůle občanům státu se nejenom nevyklučuje, ale spíše komplementárně doplňuje s uznáním obecnější rovnosti všech lidí, která nachází svůj výraz v přiznání základních a lidských práv. Údajný konflikt mezi humanitou a povahou politična (str. 49) by se pak možná ukázal jako zdánlivý. To by ovšem vyžadovalo podrobit principiálnější kritice schmittovskou dichotomii přítel – nepřítel, která je založena na poněkud obstarožním pojetí mezinárodního práva jakožto *ius belli* a pojetí suverenity státu, jejímž modelem je svoboda libovůle, nikoli autonomie pod zákony svobody.

Výše zmíněné příklady ilustrují určitou obecnou slabinu celé práce: jakkoli lze ocenit, že autor zaujímá k oběma myslitelům vlastní kritický postoj, právě na místech, kde tak činí a pouští se do vlastních úvah, nejsou tyto úvahy opřeny o důkladnější znalosti současných diskusí probíraných témat. Jeho vlastní úvahy a hodnocení tak někdy postrádají dostatečnou argumentační sílu a přesvědčivost. Tím, že ve svém vlastní promýšlení pojednávaných témat nepřekračuje horizont vymezený oběma mysliteli, zaplétá se chvílemi do falešných dilemat a zužuje si prostor pro zvažování subtilnějších řešení.

Hodnocení

Práce podle mého soudu splňuje nároky kladené na diplomovou práci v oboru filosofie. Navzdory drobným výhradám navrhuji její hodnocení známkou „výborně“.

Doc. Václav Němec, Ph.D.

V Ottawě, 14. 6. 2019